

Prikaz

Rukopis primljen 27. 5. 2026.

Prihvaćen za tisak 29. 5. 2026.

<https://doi.org/10.22210/govor.2026.43.05>**Iva Bašić***ibasic@ffzg.unizg.hr*Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Hrvatska**Prikaz knjige Gordane Varošaneć-Škarić: *Retorika za govorne profesionalce*. Zagreb, Alfa, 2025.**

U prosincu 2025. godine izdana je knjiga *Retorika za govorne profesionalce* autorice Gordane Varošaneć-Škarić u okviru izdavačke kuće Alfa, a službeno je predstavljanje knjige održano 17. travnja 2026. godine u velikoj dvorani Matice hrvatske (Dvorana Jure Petričevića) u Zagrebu. Na ukupno 370 stranica protežu se uvodna riječ autorice knjige i uvodno poglavlje o govorništvu te 12 poglavlja. Na kraju se knjige nalazi abecedni popis od ukupno 180 bibliografskih izvora (od čega 150 znanstveno-stručnih djela, 11 književnih djela, 13 mrežnih izvora te šest novinskih) te abecedno kazalo imena (249) i pojmova (221).

Redovita profesorica u miru dr. sc. Gordana Varošaneć-Škarić istaknuta je hrvatska stručnjakinja za retoriku, fonetiku i govornu komunikaciju. Ova knjiga o retorici prirodan je rezultat višegodišnjega obrazovnog, znanstvenog, nastavnog i stručnog rada autorice. Njezino interdisciplinarno obrazovanje – komparativna književnost, fonetika i dramaturgija – omogućilo joj je povezivanje jezične analize, govornoga izraza i umjetnosti javnoga nastupa, dok su poslijediplomski studij komunikologije i doktorat iz jezikoslovlja dodatno učvrstili znanstvene temelje njezina bavljenja retorikom i kulturom govora. Dugogodišnji rad u visokom obrazovanju, osobito u području estetske fonetike, govorništva i komunikacije, oblikovao je njezin pristup retorici kao spoju teorijskoga znanja i praktične primjene. Posebno iskustvo stekla je kroz sudjelovanje u radu Govorničke škole te obnašanje dužnosti ravnateljice, gdje je izravno radila na razvoju govorničkih i komunikacijskih vještina mladih govornika. Upravo zato ova knjiga ne proizlazi samo iz znanstvenoga interesa za retoriku, nego i iz dugogodišnjega pedagoškog i praktičnog iskustva u p(r)oučavanju javnoga govora, argumentacije te kulture govora.

Tijekom dugogodišnje akademske karijere autorica je povezivala znanstveni rad, nastavnu praksu i razvoj studija fonetike u Hrvatskoj. Između ostalih, predavala je

kolegije poput Govorništva, Scenskoga govora, Govora masovnih medija, Neverbalne komunikacije i Retorike znanosti te je sudjelovala u brojnim domaćim i međunarodnim istraživačkim projektima i znanstvenim skupovima. Kao dugogodišnja urednica časopisa *Govor*, mentorica doktorandima i organizatorica konferencija (*Istraživanja govora*, *Days of Ivo Škarić* itd.), dala je važan doprinos razvoju retorike, fonetike i komunikologije u Hrvatskoj.

Glavna je tema knjige retorika i govorništvo kao teorijsko i praktično polje javne komunikacije, s posebnim naglaskom na argumentaciju, oblikovanje govora, etično uvjeravanje i različite govorničke strategije u demokratskom društvu. Svrha je knjige pružiti sustavan pregled temeljnih retoričkih znanja i vještina, od povijesnog razvoja retorike do suvremenih teorija i praktičnih modela govora, kako bi se čitateljima (studentima, učenicima i govornim profesionalcima) omogućilo učinkovito, analitičko i etički odgovorno javno govorenje u različitim komunikacijskim situacijama. Autorica kroz knjigu pojašnjava kako se klasična i suvremena retorička teorija mogu integrirati u praktično oblikovanje javnoga govora te na koji način govornik može razviti argumentacijske, komunikacijske i etičke kompetencije potrebne za učinkovito i odgovorno djelovanje u demokratskom društvu.

U uvodnoj riječi koja prethodi prvome poglavlju, autorica ističe ključnu ulogu govornika u demokratskim društvima, u kojima sloboda govora omogućuje komunikatorima da aktivno sudjeluju u razvoju društva. Autorica naglašava raznovrsnost uloga govornih profesionalaca, od političara do nastavnika, ističući važnost njihovog etičkog djelovanja i utjecaja na društvene promjene. Istaknuta je namjena knjige širokom spektru čitatelja, od studenata do iskusnih govornih stručnjaka jer ima za cilj pružiti temeljna znanja i vještine potrebne za uspješno javno govorenje. Čitatelji se potiču na razvijanje analitičkog pristupa javnom govoru te na usvajanje vještina prilagođenih različitim govorničkim situacijama. Posebno se naglašava važnost etičkog uvjeravanja publike te potreba za konstantnim učenjem i usavršavanjem u području retorike.

U početnom poglavlju *Povijesni pregled poučavanja govorništva* autorica pruža cjelovit uvid u složenost i kontinuitet razvoja retorike kroz povijest, naglašavajući pritom raznolike perspektive kroz koje se može promatrati antička teorija govorništva i ističući da je cjelovito sagledavanje nemoguće zbog višestrukosti gledišta i kontinuiranog procesa reinterpretacije kroz različita povijesna razdoblja. Kroz bogatu povijest hermeneutičkih nastojanja, autorica ilustrira kako su retorika i filozofija tijekom vremena isprepleteni i podložni promjenama u znanstvenim podjelama. Naglašava se važnost kontinuiranog proučavanja retorike te se prepoznaje njezina

neizbježna uloga u obrazovanju intelektualaca u suvremenim demokratskim društvima. U nastavku poglavlja autorica određuje pojam govorništva te razvoj znanstvenoga područja retorike, kao i definicije retorike. S obzirom na iznimnu važnost Aristotela za retoriku, u posebnome je podpoglavlju predstavljen temeljni značaj Aristotela kroz njegovu definiciju retorike i četiri vrste argumentacije. U poglavlju autorica ističe značaje Cicerona i Kvintilijana u obrazovanju govornika, ali u okviru suvremene teorije komunikacije. Osim navedenog, u poglavlju su predstavljeni kontinuiran i sažet pregled povijesti retorike od 2. st. do danas, tri temeljna govornička elementa (*etos*, *patos* i *logos*) kao i vrste govora te govornički stilovi.

U drugome poglavlju *Aproksimativna istina – surječe istine* autorica napominje da se pojam istine razlaže u raznovrsnim područjima djelovanja (od filozofije, retorike do književnih djela) te objašnjava njezine podjele u pravu, retorici, književnosti itd. Analizom koncepta vjerojatnosti u retorici, naglašava se povezanost s poetskom uvjerljivošću te važnost aproksimativne istine u umjetničkom izrazu. S obzirom na to da se u svakodnevnoj komunikaciji često postavlja pitanje je li nešto istinito, s naglaskom na prihvatljivost tvrdnji ovisno o situaciji i kontekstu, autorica navodi da se u znanstvenim istraživanjima naglašavaju različiti stupnjevi vjerojatnosti.

Treće poglavlje pod naslovom *Početo oblikovanje govora* pruža uvid u početne uvjete u pripremi oblikovanja govora: središnju misao, cilj/eve govora, profil publike, izbor strategije te opće uvjete govora, koje autorica detaljno objašnjava u nastavku poglavlja. Također se ističe važnost dobrog profiliranja publike te objašnjava devet dimenzija profila publike te devet govorničkih strategija prema suvremenoj komunikacijskoj teoriji medija O'Marsha. U podpoglavlju *Faze pripreme govora* autorica opsežno tumači pojedine dijelove svih pripremnih faza javnoga govora, a poseban se doprinos ogleda u brojnosti primjera koji čitatelju olakšavaju razumijevanje i praćenje građe, ali i osmišljavanje vlastitih govora (npr. u nastavi). Koristan je autoričin doprinos poglavlju u primjerima iz aktualnoga političkog diskursa te elementima analize i slušanja govora, kojima se ističe važnost aktivnoga slušanja.

U četvrtome poglavlju objašnjava se središnja misao te se čitatelja savjetuje kako suziti temu i izabrati stajalište u različitim vrstama javnoga govora. U nastavku se poglavlja uz mnogobrojne korisne primjere formalno i sadržajno određuje središnja misao, a velika se korist za čitatelja ogleda u brojnim dobrim i lošim primjerima središnje misli. Autorica među primjerima manje uspješnih formulacija izdvaja najčešće poteškoće koje se povremeno javljaju pri oblikovanju središnje misli, oslanjajući se na višegodišnje iskustvo rada sa studentima fonetike u okviru kolegija *Govorništvo*. Autorica zatim objašnjava četiri vrste tvrdnji (činjenične ili tvrdnje o naravi stvari,

uzročno posljedične, vrijednosne i političke), navodeći za svaku tvrdnju mnogo korisnih primjera.

U petome poglavlju određuju se područje i pojam argumentacije te vrste argumentacijskih veza. Na temelju jasno iznesenih i objašnjenih pravila oblikovanja argumenta, čitatelju postaje znatno lakše pronaći i oblikovati argumente pri sastavljanju javnoga govora prema općim pravilima oblikovanja: razlikovanje premisa i zaključka; predstavljanje ideja u naravnom poretku; polaženje od pouzdanih, vjerodostojnih premisa (pretpostavki); uporaba određenog i jasnoga, posebnoga (specifičnoga), stvarnoga (konkretnog, predmetnog) jezika; izbjegavanje prezasićenoga jezika (npr. emocionalni, figurativni iskazi); uporaba dosljednih, čvrstih (konzistentnih) naziva (konzistentnost termina); držati se jednoga značenja za svaki naziv (termin). S obzirom na to da u kritičkoj argumentaciji treba poznavati vrste dijaloga koji koriste argumentaciju, autorica u knjizi navodi šest vrsta dijaloga prema Walton (2006): uvjeravanje, istragu, pregovor, informiranje, savjetodavnu raspravu te eristički dijalog. U nastavku su poglavlja iznesene podjele i definicije očitosti te razumske ili logičke veze, koji se iznose uz višestruke primjere, na temelju kojih je čitatelju jasnije razlikovati iste i oblikovati građu koju će koristiti u vlastitom javnom govoru.

Šesto poglavlje obrađuje *Toulminov model argumenta* te odnos dijelova argumenta i vrste članaka. Svaki je od dijelova Toulminova modela argumenta pomno objašnjen, a u nastavku je poglavlja autorica iznijela i pragmatičnu primjenu ovoga modela pri uvjeravanju u suvremenim događajima. Sedmo poglavlje obrađuje argumentativne tehnike prema Perelmanu, kojima se naglašava uloga argumentacije temeljem spajanja i razdvajanja te oponašanja formalne logike. Argumentativne tehnike povezivanja, tehnike zasnivane na strukturi stvarnosti i veze koje zasnivaju strukturu stvarnosti objašnjene su formalno i sadržajno, a poseban je naglasak autorica stavila na grupiranje općih mjesta prema snazi argumenata (mjesto kvantitete, kvalitete, reda, postojanja, biti i osobnosti), navodeći primjer argumentiranja povijesne tvrdnje argumentativnim tehnikama Nove retorike.

U osmome poglavlju obrađena je tematika pogrešne argumentacije za koju se iznosi podjela prema namjeri govornika (namjerne i nenamjerne pogreške) i njegovoj ulozi (argumentiranje vlastitih tvrdnji; pobijanje sugovornikovih tvrdnji i pobijanje protuargumenata – sofističke obrane). Značajan doprinos ovoga poglavlja ogleđa se u iznošenju primjera pogrešne argumentacije u kontekstu suvremene teorije argumentacije. Autorica naglašava da smicalice zatvaraju komunikaciju zbog presnažne želje za pobjedom nad suparnikom, ali da su bez obzira na to najčešće korištene. Na brojnim je primjerima iz područja suvremenoga javnoga (mahom političkoga)

govora autorica objasnila najčešće i najpoznatije pogreške u argumentaciji, s posebnim osvrtom na eristički dijalog u govoru političara na poziciji moći. Deskriptivna je statistika korištena za analizu argumentacijskih pogrešaka kod naših političara na najvišoj poziciji moći: predsjednika RH Zorana Milanovića i premijera Andreja Plenkovića, uz koje je autorica priložila i primjere te transkripte ključnih dijelova njihovih javnih govora.

U idućemu poglavlju obrađena je strategija uzbuđivanja, koja je objašnjena i oprimjerena na temelju javnih političkih govora. U desetom su poglavlju detaljno opisani značenje i uloga humora u govorništvu, isticanjem istančane razlike između komičnoga i duhovitoga kao i njihove povezanosti s različitim oblicima humora. U poglavlju autorica analizira humor kroz povijest, uključujući i različite vrste humora poput crnog humora te političkih i etničkih viceva. Osim toga, naglašeno je da duhovitost zahtijeva određenu ugladenost i takt. Primjeri političkih odgovora koji koriste duhovitost kako bi se suptilno odgovorilo na izazove ističu kako takav stil komunikacije može biti efikasan i u političkom kontekstu. Autorica korištenjem primjera iz političkog diskursa i umjetnosti, pokazuje da humor i duhovitost imaju moć osvijetliti ozbiljne teme i da se mogu koristiti kao snažan alat u komunikaciji. U nastavku poglavlja, autorica nam pruža dubok uvid u Ciceronov pristup komičnim elementima u sadržaju i izrazu, prikazujući različite primjere komičnih narativa kroz anegdote, basne, komične reinterpretacije povijesnih događaja te ironične portrete i usporedbe. Ističe se da smijeh potječe iz sličnosti s istinom, a naročito je zanimljiv primjer anegdote o G. Lukacsu i Franzu Kafki koji ilustrira ideju da apsurd može postati stvarnost. Također se istražuje komičnost izraza, koja proizlazi iz oštrog jezika ili misli. Ovim je poglavljem predstavljen sveobuhvatan pregled Ciceronove podjele komičnih elemenata, Bergsonovih i Beckettovih primjera te njihove primjene u različitim narativima i kontekstima. Autorica donosi primjere figura od Plutarha do figura iz suvremenoga političkog diskursa.

U 11. poglavlju detaljno su opisane različite retoričke figure i njihova povijest, od antičke do suvremene perspektive. U knjizi je dan sažet pregled retoričkih figura kroz djela Solara, Westona, Burkea, Škarića i Bagića, koji su u svojim djelima iznijeli različite podjele i perspektive s kojih su sagledali sav opseg retoričkih figura (od teorije argumentacije do stilistike). U pedagoškom smislu, poznavanje retoričkih figura omogućuje učinkovitiju analizu i primjenu u različitim vrstama diskursa, a primjena figura kao što su analogija, metafora ili dilema može značajno pojačati persuazivni učinak govora. Različite discipline, poput filozofije, teorije književnosti i govorništvu, imaju svoje perspektive unutar kojih sagledavaju i tumače retoričke figure i njihovu

ulogu. Tradicionalne podjele figura, poput one u Škarića (2003), ističu logičke figure, figure misli, figure riječi i trope, pružajući sustavnu klasifikaciju ovih elemenata. Autorica u ovome poglavlju ističe da razumijevanje retoričkih figura pridonosi širem uvidu u analizu diskursa i govorništvu te olakšava primjenu ovih elemenata u stvaranju učinkovitih i persuazivnih komunikacijskih strategija, a poseban je naglasak stavljen na metaforu i metonimiju u političkome diskursu.

U posljednjem, 12. poglavlju obrađena je tematika prigodnih govora, u kojemu autorica detaljno analizira različite vrste, ulogu te važne postupke prigodnih govora, koji ih čine uspješnima. U nastavku se poglavlja ističu osnovne vrste prigodnih govora, kao što su uvodni govori, govori prigodom nagrađivanja, zdravice, inauguracijski govori, pozdravni govori, komemorativni govori te druge specifične vrste koje obilježavaju društvene događaje. Posebna pažnja posvećena je svečanim prigodnim govorima, kao što su govori prigodom nagrađivanja ili inauguracije, koji zahtijevaju visoki stil, ozbiljnost, ali i dozu humora te emocionalne iskrenosti kako bi bili uspješni. Autorica pritom naglašava važnost usklađivanja stila govora s prigodom te korištenja retoričkih figura kako bi se dodatno istaknuli važnost i dostojanstvo događaja. Primjeri svečanih govora, poput govora u dodjeli Oscara ili nagrada za književnost, ilustriraju kako se može postići uspješan prigodni govor kroz pažljivo birane riječi, iskrenost te dozirani humor, a poseban se doprinos ovoga poglavlja ogleda i u isticanju nužne precizne pripreme i usklađivanja govora s određenom prigodom te važnosti usklađene neverbalne komunikacije (geste, mimike i glasa u svečanim govorima). U nastavku poglavlja navedeni su primjeri komemoracijskih govora, inauguracijskih govora i zdravica uz detaljnu analizu i tumačenje retoričke sheme primjera govora. U završnome dijelu poglavlja, poseban je značaj posvećen odnosu retorike i homiletike.

Djelo *Retorika za govorne profesionalce* autorice Gordane Varošaneć-Škarić sustavno i znanstveno utemeljeno obrađuje široko područje retorike te predstavlja vrijedan doprinos dijakronijskomu sagledavanju političkoga i javnoga diskursa iz retoričke perspektive. Poseban znanstveni doprinos knjige očituje se u preciznome definiranju, razlikovanju i interpretaciji ključnih retoričkih pojmova, pri čemu autorica kritički propituje relevantnu retoričku literaturu i teorijske pristupe te ih povezuje s rezultatima vlastitih istraživanja i bogatom analizom primjera iz različitih etapa i sfera javnoga govora. Time knjiga nadilazi razinu priručnika te se afirmira kao znanstveno relevantno i metodološki utemeljeno djelo koje uspješno povezuje retoričku teoriju i komunikacijsku praksu.

Vrijednost djela dodatno se očituje u njegovoj interdisciplinarnosti i sveobuhvatnosti. U odnosu na dosadašnju hrvatsku retoričku znanstvenu, stručnu

i publicističku literaturu, autorica osobito pozornost posvećuje važnosti sustavnoga obrazovanja u području retorike te donosi velik broj primjera iz antičkoga i suvremenoga, osobito političkoga, diskursa. Pritom jasno ilustrira međuodnos retoričke teorije i govorne prakse te objedinjuje različite teorijske perspektive i pristupe retorici. Knjiga stoga predstavlja vrijedno i znanstveno relevantno referentno djelo ne samo za govorne profesionalce, znanstvenike i studente koji se bave retorikom, komunikologijom i srodnim disciplinama, nego i za širu stručnu i društvenu javnost zainteresiranu za unaprjeđenje kvalitete javne komunikacije, argumentacijskih praksi i govorne kulture u suvremenome društvu. S obzirom na aktualnost teme i metodološku razrađenost pristupa, djelo je relevantno za područje društvenih, humanističkih i interdisciplinarnih znanosti te značajno pridonosi razvoju suvremenih retoričkih i komunikoloških istraživanja na hrvatskome jeziku.
